

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра фізичної географії та раціонального природокористування**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан географічного факультету
 /Калинич І.В./
« 31 » серпня 2020 року

**СИЛАБУС
ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ З ОСНОВАМИ ЕТНОГРАФІЇ**

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	10 “Природничі науки”
Спеціальність	106 “Географія
Освітня програма	Географія
Статус дисципліни	обов’язкова

Ужгород 2020

Назва курсу	Історична географія з основами етнографії
Факультет та кафедра, за якою закріплена дисципліна	Географічний факультет, кафедра фізичної географії та раціонального природокористування.
Галузь знань, шифр та назва спеціальності	10 «Природничі науки» 106 “Географія”, 014 середня освіта “Географія ”, 103 науки про Землю
Викладачі курсу	Жулканич Борис Михайлович
Профайл викладачів	https://www.uzhnu.edu.ua/uk/cat/geograph-fiz_geo/staff
E-mail	boris.zhuikanich@uzhnu.edu.ua
Сторінка курсу в Moodle	https://e-learn.uzhnu.edu.ua/enrol/index.php?id=947
Мова викладання	Українська
Тривалість курсу	3 кредити ЄКТС / загальна кількість годин 90
Обсяг курсу	Аудиторних годин - 44, лекцій – 30, практичних - 14, СРС - 46
Формат курсу	Очний
Анотація до курсу	Навчальна курс «Історична географія з основами етнографії» є обов’язковою дисципліною для студентів спеціальності 106 “Географія”. При вивченні даної дисципліни студенти зможуть вивчити ретроспективні особливості розвитку історичної географії та встановити характерні риси її етапів; здійснити географічний аналіз особливостей заселення й освоєння території України від палеоліту і до кінця XX століття; з’ясувати етногенез українців у межах суцільної української території; дати характеристику походженню та територіальному розповсюдженню національних меншин в Україні та провести їхню демографічну характеристику.
Ключові слова	Історична географія, населення, етнографія.
Мета та цілі курсу	Метою вивчення навчальної дисципліни «Історична географія з основами етнографії» є оволодіння студентами теоретичними знаннями щодо взаємодії природи і людини, впливу географічного чинника на розвиток людського суспільства на різних етапах історичного розвитку. В результаті вивчення дисципліни студенти повинні набути уміння аналізувати навчальні матеріали використовуючи порівняльно-описові, картографічні, статистичні та інші методи опрацювання, знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії історичної географії та етнографії, пояснювати особливості етнодемографічних процесів на різних історичних зрізах та в теперішній час. ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. ЗК 5. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. ЗК 7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК 9. Здатність працювати автономно. ЗК 11. Здатність реалізувати свої права і обов’язки як члена

	суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. ЗК 12. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. ФК 2. Здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик, процесів, історії і складу природи і суспільства. ФК 3. Здатність здійснювати збір, реєстрацію і аналіз даних за допомогою відповідних методів і технологічних та програмних засобів у польових і лабораторних умовах. ФК 5. Здатність аналізувати склад і будову геосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах. ФК 7. Знання і використання специфічних для географічних наук теорій, парадигм, концепцій та принципів відповідно до спеціалізації. ФК 8. Самостійно досліджувати природні матеріали та статистичні дані (у відповідності до спеціалізації) в польових і лабораторних умовах, описувати, аналізувати, документувати і презентувати результати. ФК 9. Здатність до планування, організації та проведення досліджень і підготовки звітності.	
Пререквізити курсу	Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Історична географія з основами етнографії» є опанування таких навчальних дисциплін освітньої програми підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 106 “Географія”, а саме «Філософія»; «Історія та культура України»; «Основи картографії»; «Географія населення з основами демографії»; «Соціологія».	
Очікувані результати навчання	• Знати основні поняття та категорії навчальної дисципліни та її підсистем, її мету та завдання; • вільно володіти понятійно - термінологічною базою історичної географії та етнографії; • здійснювати аналіз історичних, політичних та економічних чинників на вплив етнічних процесів та розміщення населення світу; • давати регіональну характеристику історії та етнографії населення; • виявляти проблеми та перспективи розвитку етносів країн світу.	ПРН 1 ПРН 5
	• Уміти користуватися різноманітними джерелами інформації про історію, населення, аналізувати їх і формулювати висновки; • графічно відображати статистичну інформацію, створювати картосхеми; аналізувати процеси і явища, що впливають на динаміку зміни етнічного складу населення в світі, окремих територіях, країнах, регіонах;	ПРН 8 ПРН 9 ПРН 11 ПРН 14

	• виявляти географічні закономірності заселення та розселення народів; • визначати сили розвитку народонаселення, співвідношення в ньому об'єктивного та суб'єктивного, стихійного та свідомого, біологічного та соціального; • давати характеристику якості народонаселення. • дотримуватися морально-етичних аспектів дослідження, чесності, професійного кодексу поведінки для вирішення питань, пов'язаних суспільними та економічними процесами.				
Навчальні техніки та методи, які будуть використовуватися під час викладання курсу	Лекція - використовується для розгорнутого теоретичного викладу навчального матеріалу, аналізу та обґрунтування складних і розлогих питань. Бесіда - діалогічний метод навчання, під час якого викладач через постановку ретельно продуманої системи запитань підводить студентів до розуміння нового матеріалу або перевіряє засвоєння ними уже вивченого. Диспут - усний публічний спір при обговоренні наукових проблем з метою пошуків істини. На практичних заняттях вирішуються ситуаційні завдання прикладного характеру.				
Необхідне обладнання	Географічні карти, атласи, ілюстрації, схеми, таблиці тощо, відповідно до теми заняття.				
Критерії оцінювання (окремо для кожного виду навчальної діяльності)	Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни				
	Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
		Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
	Практичні (семінарські) заняття	4	40	3	30
	Презентації	1	10		
	Реферат			1	20
	Модульна контрольна робота	1	50	1	50
	Разом	6	100	5	100
	Критерії оцінювання модульної контрольної роботи				
	При оцінюванні знань враховується в першу чергу повнота, правильність і вичерпність відповідей на поставлені в модульних контрольних роботах запитання. Відомість результатів оформлюється за системою ECTS. Оцінка «відмінно» виставляється, якщо під час проведення контролю було виявлено: 1. Наявність у студента всебічних, повних, глибоких інтегрованих знань програмового матеріалу, вміння вільно виконувати завдання запропонованого варіанту. 2. Вміння студента в письмовій та усній формі чітко, вичерпно і правильно викласти відповіді на питання запропонованого варіанту.				

	3. Глибоке розуміння студентом взаємозв'язку головних понять і положень предмета, розуміння значення цих положень і понять для майбутньої професії. 4. Високий рівень підготовленості студента з питань курсу до подальшої роботи над вдосконаленням рівня своєї професійної кваліфікації. У відповідях студентів не має бути значних помилок. Відмінно виконана робота демонструє наявність у студента творчих здібностей. Оцінка «добре» виставляється, коли студент письмово відповів на всі запитання, засвоїв всю навчальну програму курсу. У відповідях, які оцінені на «добре», можлива не більш як одна незначна помилка або виявлено декілька неточностей. Студент спроможний з допомогою літератури ліквідувати всі недоліки у відповідях. Оцінка «задовільно» виставляється, коли студент дав відповіді на питання всіх завдань, але при цьому можуть проявитися певні прогалини у засвоєнні програми курсу. У відповідях, які оцінені на «задовільно», можуть зустрітися не більше як одна груба помилка або декілька значних та істотних неточностей. Оцінка «незадовільно» виставляється за роботу, яка засвідчує про наявність у студента великих та суттєвих прогалин у знаннях основного матеріалу курсу, а у наявних його письмових відповідях є як принципові, так і грубі помилки. Студенти, які не представили письмові відповіді на модульних контрольних роботах, вважаються такими, що одержали оцінку «незадовільно». Підсумковий семестровий контроль з дисципліни «Історична географія з основами етнографії» здійснюється у формі заліку, який проводиться в усній формі. За бажанням студента результуюча підсумкова оцінка може бути визначена як інтегрована оцінка засвоєння всіх тем дисципліни і кількісно дорівнює середньому арифметичному балів, отриманих за кожний модуль. Студент, який отримав за результатами підсумкового контролю оцінку «незараховано» (35-59 балів), зобов'язаний перескласти залік.
Підсумковий контроль, форма	Залік в усній формі.
Зміст курсу	Модуль 1. Взаємодія людини і природи в історико-географічному вимірі Тема 1. Теоретичні та методологічні основи історичної географії. Тема 2. Природно-географічні чинники антропогенезу. Тема 3 Походження і географія людських рас. Тема 4. Взаємодія людини і природи. Тема 5. Зародження стародавніх цивілізацій. Модуль 2. Основи етнографії та етнології. Тема 6. Поняття про етнос та етногенез. Тема 7. Концепція етногенезу Л.М. Гумільова. Тема 8. Культурно-господарська адаптація етносів до природних умов. Тема 9. Етнолінгвістичний склад населення світу. Тема 10. Релігійний склад населення світу.
Література для	Основна література

вивчення дисципліни	1. Кандиба Ю.І. Історична географія з основами етнографії: Навчально-методичний комплекс. – Харків, 2010. – 72 с. 2. Дністрянський М. С. Політична географія України. Навчальний посібник. — Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2014. 3. Дністрянський М. С. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики. Львів: Літопис; Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. 4. Дністрянський М. С. Етногеографія України. Навчальний посібник. — Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. 5. Дністрянський М. С. Геополітика: Навчальний посібник. — Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 6. Етнографія України // за ред. С.А. Макарчука. – Львів: Світ, 1994. – 517 с. 10. Итс Р.Ф. Введение в этнографию. – Ленинград, 1991. – 168 с. Допоміжна література 1. Кафарський В.І., Савчук Б.П. Етнологія. Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 432 с. 1. Круль В.П. Історична географія Західної України: Консп. лекцій./За ред. Я.І. Жупанського. – Чернівці: ЧДУ, 1999. – 46 с. 2. Лобжанидзе А.А., Горохов С.А., Заяц Д.В. Этногеография и география религий. – М., 2005. 3. Любіцева О.О., Мезенцев К.В., Павлов С.В. Географія релігій. – К.: АртЕк, 1998. 4. Масон В.М. Первые цивилизации. – Ленинград: Наука, 1989. 16. Народы и религии мира: Энциклопедия // ред. В.А. Тишков. – М.: БРЭ, 1998. – 928 с. 5. Пономарьов А. Етнічність та етнічна історія України. – К.: Либідь, 1996. – 276 с. 6. Пономарьов А. Українська етнографія. – К.: Либідь, 1994. – 320 с. 7. Тиводар М. Етнологія: Навч. посібн. – Львів: Світ, 2004. – 624 с. 8. Тойнби А. Цивилизация перед судом истории. 9. Трубочаніков С.В. Історична географія України. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2003. – 168 с. 10. Шевчук Л.Т. Сакральна географія: Навч. посібник. – Львів: Світ, 1999. 11. Этнография // под ред. Ю.В. Бромлея и Г.Е. Маркова. – М.: Высшая школа, 1982. – 320 с. 12. Галич Мануэль. История доколумбовых цивилизаций. – М.: Мысль, 1990. 13. Геттнер А. Как культура распространялась по земному шару. – Л., 1925. 14. Гумилёв Л.Н. Ритмы Евразии: эпохи и цивилизации. – М., 1993. 15. Ламберг-Карловски К. Древние цивилизации. Ближний Восток и Мезоамерика. – М.: Наука, 1992. 16. Липс Юлиус. История древних цивилизаций // Под ред. Задой И. – М.: Аст, 1999. 17. Сегеда С. Основи антропології: Навч. посібник. – К.: Либідь, 1995. 18. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії.
---------------------------------------	---

	Підручник. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003.
Інформаційні ресурси	1. Антропогенез. – Режим доступу: http://antropogenez.ru 2. Антропологическая фотогалерея. – Режим доступу: http://yenyey.narod.ru/antropologiya 3. Географічний портал. – Режим доступу: http://geosite.com.ua 4. Географія. – Режим доступу: http://geoswit.ucoz.ru 5. Етнічна географія, етнографія, етнологія. – Режим доступу: http://ukrtur.narod.ru/etno/etno.htm 6. Історія України – History of Ukraine (Інститут історії України). – Режим доступу: http://www.history.org.ua/LiberUA/Book/shev/2/30.pdf 7. Макарчук С.А. Етнографія України: Навч. посіб. – Львів: Світ, 2004. – Режим доступу: http://ebk.net.ua/Book/history/makarchuk_eu/index.htm 8. Пізнавальний сайт «Географія»: - Режим доступу: http://geoknigi.com 9. Портал о странах и народах мира. – Режим доступу: http://www.portalostranah.ru 10. Українська етнографія. – Режим доступу: http://etno.iatp.org.ua 11. Українська етнографія. – Режим доступу: http://www.etno.us.org.ua 12. Gumilevica: гипотезы, теории, мировоззрение. – Режим доступу: http://www.gumilevica.kulichki.net 13. Mesogaia: Премордіальна традиція в Україні. – Режим доступу: http://www.mesogaia.il.if.ua/intro.htm 14. Nata Haus: Знание без границ. – Режим доступу: http://www.infanata.com.
Питання для підсумкового контролю	1. Предметна область історичної географії та етнографії. 2. Структура історичної географії й етнографії та їх місце в системі наук. 3. Завдання та значення історико-географічних і етнографічних досліджень. 4. Понятійно-термінологічний апарат етнографії. 5. Понятійно-термінологічний апарат історичної географії. 6. Історія розвитку історичної географії. 7. Джерельна база історичної географії. 8. Історія розвитку етнографії. 9. Джерельна база етнографії. 10. Природне середовище та географічний простір як центральні категорії історичної географії. 11. Методологічні проблеми історичної географії. 12. Проблема визначення поняття «етнос» та формування єдиної теорії етносу. 13. Методи історичної географії. 14. Методи етнографії. 15. Роль природного середовища в історичних процесах. 16. Взаємодія людини і природи на різних етапах розвитку людського суспільства. 17. Принципові положення історичного ландшафтознавства. Основні фактори освоєння ландшафтів. 18. Методи та матеріали історико-ландшафтних досліджень. 19. Формування антропогенно змінених ландшафтів у процесі

	освоєння територій. Поняття культурного ландшафту та критерії виділення. 20. Історична зміна ландшафтів Східноєвропейської рівнини, Українських Карпат та Кримських гір. 21. Етнос та його головні ознаки. 22. Етногенез та етнічні процеси. 23. Концепції та чинники етногенезу. 24. Мозаїчність етносів. 25. Класифікації етносів. 26. Історико-етнографічна класифікація етносів. 27. Етнолінгвістична класифікація народів світу. 28. Зв'язок етносу та ландшафту. Давні цивілізаційні центри як приклад взаємозв'язку етносу та ландшафту. 29. Еволюційна гілка людини. 30. Роль природно-географічних факторів в еволюції людини. Значення ландшафтів в еволюції людства. 31. Причини міграцій первісних людей. Імовірні напрями міграцій. Заселення материків. 32. Виникнення перших цивілізацій Давнього світу. 33. Історична географія Середньовіччя. 34. Історико-географічні особливості розвитку світу у епоху Нового часу. 35. Новітній етап розвитку світу. 36. Природні умови як визначальний фактор господарської спеціалізації території в історичному аспекті. 37. Культурно-господарські типи. 38. Вплив природних умов і господарства на розвиток культури. 39. Формування менталітету народу в залежності від природно-географічних умов та господарського укладу. 40. Етноси та мови Євразії. 41. Етноси та мови Африки. 42. Етноси та мови Північної Америки. 43. Етноси та мови Південної Америки. 44. Етноси та мови Австралії і Океанії. 45. Типологія держав світу за етнонаціональним складом населення. 46. Заселення території України. Географія перших археологічних культур. 47. Найдавніші народи на території України: киммерійці, скіфи, сармати. 48. Античні міста-держави Північного Причорномор'я. 49. Київська Русь: утворення та розквіт держави. 50. Роздроблення та занепад Київської Русі. 51. Географія Галицько-Волинської держави. 52. Поділ українських земель суміжними державами. 53. Політична географія українських земель у складі Польщі та Литви. 54. Українські землі під владою Молдавії, Угорщини, Московії, Кримського ханства та Османської імперії. 55. Географія українських козацьких військово-державних утворень у ХУ-ХУІІІ ст. 56. Козацько-гетьманська держава (ХVІІ - поч. ХVІІІ ст.): політично-адміністративний устрій, соціальна структура
--	---

	суспільства. 57. Особливості розвитку господарства та системи розселення на українських землях у ХУ-ХУІІІ ст. 58. Географія українських земель у складі Австро-Угорської імперії. 59. Географія українських земель у складі Російської імперії. 60. Територіально-політичні та соціально-економічні зміни на українських землях у період Першої світової війни. 61. Поділ українських земель у міжвоєнний період. 62. Територіально-політичні зміни в Другій світовій війні та у перші повоєнні роки. 63. Адміністративно-територіальні, політичні та соціально-економічні зміни на українських землях.
--	---

